

शंकरराव चव्हाण यांचे सामाजिक आणि राजकीय योगदान

डॉ.ज्ञानेश्वर चव्हाण

शारदा महाविद्यालय, परभणी

Corresponding Author- डॉ.ज्ञानेश्वर चव्हाण

ईमेल drchavan14@gmail.com

DOI- 10.5281/zenodo.7727106

शंकरराव भाऊराव चव्हाण यांचे हे जन्मशताब्दी वर्ष त्यांचा जन्म १४ जुलै १९२० रोजी पैठण येथे शेतकरी कुटुंबात झाला त्यांचे प्राथमिक शिक्षण पैठण येथे बी.ए.एल.एल बी चे शिक्षण उस्मानिया विद्यापिठ हैद्राबाद येथे झाले.

ध्वकासाची दृष्टी व शिस्तप्रिय व्यक्तीमत्व म्हणून त्यांना संपुर्ण महाराष्ट्र ओळखतो नांदेड चे नगराध्यक्ष ते केंद्रीय मंत्री (गृहमंत्री) पदा पर्यंत आपल्या राजकीय जीवनाचा आलेख सतत उंचावत राहिला त्या सोबत त्यांना महाराष्ट्राच्या मुख्यमंत्री म्हणून दोन वेळा संधी मिळाली नगराध्यक्ष, देशाचे गृहमंत्री व मुख्यमंत्री या पदावर काम करतांना त्यांनी अतीशय महत्वपूर्ण निर्णय घेतले. डॉ.शंकरराव चव्हाण हे विधान सभा, विधान परिषद, राज्यसभा, लोकसभा, आणि अशा केंद्र आणि राज्यात चारही प्रतिनीधी सभागृहाचे सन्मानिय सभासद राहिले आहेत. थोर स्वातंत्र सेनानी स्वामी रामानंद तीर्थ यांच्या नेतृत्ववात तयार झालेल्या शंकरराव चव्हाण साहेबांनी शुन्यातुन विश्व निर्माण केले. लोकाभिमुख, निष्कलंक चारित्र असलेले, दूरदृष्टी पूर्णपणे स्वतःला कामात झोकून घेतलेले व्यक्तीमत्व होते.

शंकररावची राजकारणातील सुरुवात पराजयाने झाली इ.स.१९५२ साली ते हादगाव विधानसभा मतदार संघात काँग्रेसचे उमेदवार होते. ते विधानसभा लढविण्यास उत्सुक नव्हते तरी पण पक्षश्रेष्ठीने आदेश दिल्यामुळे उभे राहिले व त्यांना आयुष्यातील पहिलाच पराभव स्विकारावा लागला पण या अपयशानंतर त्यांना संपूर्ण आयुष्यात कधीही पराभव बघावा लागला नाही. निजामाविरोधात दिलेला लढा आणि विकासकामे केल्यामुळे जनतेने त्यांना कायम भरगोस मतानी निवडून दिले. शंकरराव चव्हाण पन्नास वर्ष कायम राजकारणात कोणत्यान कोणत्या पदावर होते. महाराष्ट्राचे मुख्यमंत्री, केंद्रात गृहमंत्री असे विविध पदे त्यांनी भूषवीली प्रदीर्घ राजकीय प्रवास केला पण त्यांनी कधीही सत्तेचा गर्व केला नाही. शंकररावच्या राजकीय कारकिर्दीत विविध कामाचा आढावा घेतल्यानंतर त्यांनी सर्वच क्षेत्रात मोलाची कागगिरी केलेली आहे परंतु पाठबंधारे मंत्री म्हणून त्यांची कारकिर्द मराठवाडा कायम लक्षात ठेवील अशी आहे पूर्वी मराठवाडा कायम दुष्काळाच्या झळा सोसत होता त्यांच्या प्रयत्नातुन जायकवाडी, विष्णुपुरी,

एलदरी, मनार, मांजरा, सिध्देश्वर,पूर्णा, लेंडी, पैनांगा इत्यादी प्रकल्पामुळे कोरडा मराठवाडा सुजलाम सुफलाम झाला. मराठवाडयातील सर्वात मोठे धरण जायकवाडी या धरणामुळे औरंगाबाद, जालना, परभणी, लातूर, बीड, हिंगोली, नांदेड या जिल्हयातील कायमचा पाणी प्रश्न सोडवता आला त्यांनी केलेल्या या कामामुळे त्यांना “महाराष्ट्रातील जल क्रांतीचे जनक” असे संबोधले जाते. त्यांनी आपल्या कार्याचा ठसा केवळ मराठवाडयातच नव्हेतर संपूर्ण देशात उमटविला आहे. महाराष्ट्राचे उर्जामंत्री असतांना कोराडी, एलदरी, पारस, चंद्रपुर ही औष्णिक वीज केंद्रे त्यांच्याच काळात उभी राहिली. पंजाब मध्ये झालेली दहशत लोकांना विश्वासात घेवून मोडून काढली संपूर्ण पंजाब दौरा त्यांनी केला व लोकांना समजावुन सांगितले, बाबरी मस्जिद प्रश्न त्यांनी अगदी व्यवस्थितरित्या हताळला अशी त्यांची देश पातळीवर वेगळी ओळख होती. स्वामी रामानंद तीर्थ आणि गोविंदभाई श्रॉफ यांना राजकीय गुरू मानत असत. पन्नास वर्ष सत्तेत असुन निष्कलंक राजकीय प्रवास केला त्यांनी भ्रष्टाचारी राजकारणी व अधिकाऱ्यांना

कधीही जवळ फिरकू दिले नाही एखादा अधिकारी साहेबांच्या समोर काम घेवून जायच म्हटला तर तो अभ्यास करून जात होता कडक शिस्तीचे म्हणून त्यांची राजकारणात ख्याती होती. मितभाषी व कर्तव्य दक्ष म्हणून त्यांची ओळख होती अशा या महान मराठवाड्याच्या सुपुत्राचा २० फेब्रुवारी २००४ रोजी निधन झाले.

शंकरराव चव्हाण यांचा राजकिय अलेख.

१९४८ ते ४९ नांदेड जिल्हा काँग्रेस सरचिटणीस.

१९५६ नांदेडचे नगरअध्यक्ष.

१९५६ नांदेड जिल्हा मध्यवर्ती बँकेचे अध्यक्ष, हैद्राबाद राज्य सहकारी बँकेचे संचालक.

१९६० महाराष्ट्र राज्याचे पाठबंधारे व विज खात्याचे मंत्री.

१९७२ ते १९७५ महाराष्ट्रराज्याचे कृषीमंत्री.

१९८६ ते ८८ महाराष्ट्रचे मुख्यमंत्री.

१९८७ ते ८९ भारत सरकार केंद्रीय वित्तमंत्री.

१९८७ ते ९० भारत सरकार गृहमंत्री.

संदर्भ ग्रंथसची :-

१. महाराष्ट्र चे शिल्पकार शंकरराव चव्हाण, डॉ.सुरेश सावंत. महाराष्ट्र साहित्य आणि सांस्कृतीक मंडळ मुंबई.

२- <https://www.google.com> serach.

३. दैनिक सकाळ, दैनिक लोकमत